

030/2 ESPEDALSELVA

FYLKE: Rogaland

Kommune: Forsand og Gjesdal

Nedbørfelt: 138 km²

Toppunkt: 1056 moh.

Utløpspunkt: 0 moh.

Marin grense: ca 40 moh.

Kraftpotensial: 93 GWh (36 GWh)

SP-kategori: I/III (I)

Økonomiklasse: 1/5

Naturgeogr. region: 37b

Nedbørfeltet ligger på platået mellom Høgsfjorden og Lysefjorden. Det renner mot vest-sørvest og har utløp på nordsiden av Høgsfjorden ved Helle.

Klimaet er maritimt. Årsnedbøren er for store deler av feltet mellom 2000 og 2500 mm, mens høyere liggende områder stedvis mottar mer enn 2500 mm.

Vassdraget består av to grener, Vinddalen og Røssdalen/Indredalen, som møter ovenfor før Espedalsvatnet, sentralt i hoveddalføret. Dette er nedbørfeltets største innsjø med et areal på ca 1,7 km². De to dalene har skåret seg ned i heiplatået og er mange steder omkranset av steile dalsider. Elva som følger Indredalen/Røssdalen drenerer størst areal. Den renner fra øst mot vest og fra det småkuperte heiplatået ned i Indredalen, som seinere tar navnet Røssdalen. Flere vann i nordøst blir drenert via Fossåna som har skåret seg ned i berggrunnen og danner det imponerende Fossgjuvet før samløp med hovedelva. Øverst i Fossåna ligger Vassleia som opprinnelig var Espedalselvas største innsjø. Vannet er imidlertid demmet opp og overført østover. Vinddøla drenerer den nordlige delen av feltet. Fra utløpet av Espedalsvatnet renner hovedelva sørvestover til utløp, først i rolige partier, seinere også i stryk. Feltet er foruten flere større vann også rikt på mindre ferskvannslokaliteter. Høyeste punkt ligger i Nordre Steinheia i den aller østligste delen av feltet.

Berggrunnen består hovedsakelig av forskjellige gneiser. Løsmassedekket er stedvis av imponerende mektighet, som f.eks. frontavsetningen som demmer opp Espedalsvatnet. Både i Vinddalen og Røssdalen finnes mektige løsmasseavsetninger.

Fattige bjørkeskoger dominerer vegetasjonen under skoggrensen som går ved ca 600 m o.h., men det er også innslag av alm-lindeskog og furu. Over skoggrensen dominerer fattige lyngheier og annen heivegetasjon. Floraen er stort sett fattig. Unntak er Røssdalen hvor det stedvis forekommer en rikere flora av både karplanter, moser og lav.

Bebyggelsen går inn til østenden av Espedalsvatnet. Herfra går det kjerrevei videre et stykke inn i Røssdalen. Nedre deler av Røssdalen er sterkt preget av sauebeiting. Et stort myrområde i Vinddalen er oppdyrket. En kraftlinje fra Espedalen følger dalen. Det er et beskjedent antall hytter i nedbørfeltet, hvorav de fleste ligger ved Espedalsstølen ca 2 km øst for Espedalsvatnet.

Naturfaglige verdier

Vassdraget tilhører Ryfylkets fjord- og heiområder. Landskapet har et roligere preg og vegetasjonen er frodigere særlig i nedre deler, enn i Frafjordelvas nedbørfelt. Espedalselva og Frafjordelva utfyller hverandre i typesammenheng. Særlig de nedre deler er sterkere kulturpåvirket enn Frafjorddalen. Det er ikke tidligere vernet vassdrag i denne delen av fylket.

Geofag

Feltet består av et høyfjellsplatå tilhørende den paleiske overflaten. Dalsystemene er nedskåret i denne og tydelig glisialt utformet. Spesielt i Indredalen er det markerte daltrinn. Karakteristisk her er også de

asymmetriske dalprofilene. Store smeltevannselver har under isavsmeltningsperioden dannet imponerende gjel i forkastningssoner. Betydelige løsavsetninger finnes. En større frontavsetning demmer opp Espedalsvatnet. I Vinddalen ligger en tilsvarende markert avsetning som fyller nesten hele dalens bredde. I Røssdalen er det mektige blokkmorener. Fluvial erosjon i løsavsetningene har gitt dannelse av typiske fluviale former i dalene.

En rekke lokaliteter er foreslått som kvartærgeologisk verneverdige, f.eks. morenen foran Espedalsvatnet, morenen i Vinddalen og det imponerende Fossgjuvet.

*Stor verneverdi ****

Landfauna

Vassdraget har meget store ornitologiske kvaliteter. Mange sårbare arter er registrert, bl.a. begge lomartene, dagrovfugler, ugler og spetter. Trane har også hekket i vassdraget. Skogsbiotopene i Røssdalen og Vinddalen har en meget rik spurvefuglfauna og flere sjeldne arter er påvist hekkende, bl.a. nattergal, duetrost og svart rødstjert. Vassdraget er betegnet som et av de bedre områdene i fylket.

Hjort og elg er streifdyr i området. Rev og mår er vanlige arter i skogsområdene.

*Meget stor verneverdi *****

Vannfauna

I høyereliggende områder finnes mange større og mindre innsjøer med et stort utvalg av elver og bekker. Næringsfattige lokaliteter, omgitt enten av nakent fjell eller hei, dominerer. Vassdraget sett under ett har imidlertid et stort mangfold av biotoper. Ferskvannsfaunaen består av de vanligste artene og viser små tegn til forsurening. pH ligger riktignok rundt 5,0 i de øvre deler, mens de lavereliggende deler har pH mellom 5,4 og 6,0. Tettheter av bunndyr og krepsdyr er lav, spesielt i fjellområdene. Laks og sjørret går ca 14 km opp i hovedvassdraget. I tillegg finnes det stasjonær ørret av fin kvalitet sammen med ål, røye og stingsild. Fiskebestandene i fjellvannene er ukjent. Espedalselva er variert og har mange interessante aspekter i forskningssammenheng. Det har mange fellestrekk med Frafjordelva som i vernesammenheng er vurdert høyere.

*Middels/stor verneverdi **(*)*

Kulturminneverdier

Funn i Espedalen viser at området ble utnyttet allerede i steinalderen. Sannsynligvis ble de mange gode hellerne i Vinddalen og Røssdalen brukt allerede i denne perioden. De fleste gårdene i Espedalen ble ryddet i jernalderen, og her finnes gravminner og funn. Bosettingen kan ha strukket seg innover Røssdalen hvor det ligger en tuft og flere rydningsrøyser.

I Espedalen finnes verdifulle bygninger på gårdene. Ved Espedalsvatnet ligger flere gamle båtstøer og et naust fra første halvdel av 1800-tallet. I Espedalselva er det minner etter sløefiske. En fint oppbygd kjerrevei fra ca 1910 går innover nedre del av Røssdalen. Vinddalen og sørlig Røssdalen har hatt rike slåttenger og lauvingsskog, og landskapet innenfor Røssdalsvatn preges fortsatt av de gamle slåttevollene med styvingstrær omkring. I området er det rester av utløer i stavverk og stakksteder, samt støler med tufter eller stående, murte stølshus. Øverst i fjelldalene ligger en lang rekke hellere, felegrer, steinbuer og steingjerder, brukt ved jakt, fiske, gjeting og drifting, periodevis også støling. Det har vært turistferdsel i Røssdalen fra 1880-årene.

Området har varierte kulturminner som dekker et langt tidsrom. Kulturminnene utgjør et stort og variert kildemateriale til å belyse utnytting av utmarksressurser fra forhistorisk tid til i dag. De har kunnskapsverdier i lokal, til dels regional sammenheng. Landskapet har store opplevelsesverdier og de fleste kulturminnene har topografisk tilknytning til vassdraget.

*Stor verneverdi ****

Friluftstinteresser

Nedbørfeltet er velegnet til tradisjonelt friluftsliv både sommer og vinter ut fra både estetiske og funksjonelle kriterier. Naturområdene er særlig viktige for friluftslivet lokalt og regionalt, men også i fylkessammenheng. Det finnes ingen alternative områder hvor tilsvarende uberørte landskapskarakterer er representert, hverken lokalt eller i landsdelen.

*Meget stor verdi *****

Landbruksinteresser

Det er til sammen 47 bruk med minst 5 da jordbruksareal i feltet. Gjennomsnittsstørrelsen er ca 70 da. Totalt er det ca 3.500 da jordbruksareal i drift innen feltet. Dette utgjør ca 40% av kommunens jordbruksareal. Jordbruket i området er familiebruk der produksjonen i husdyrholdet stort sett er sauekjøtt- og melkeproduksjon. Den fulldyrkede jorda nyttes til høsting av vinterfôr og beite. I tillegg har brukene store kulturbeiteareal som ofte er vesentlig større enn fulldyrkede arealer. Generelt er det lite areal av produktiv skog av god bonitet i området. Skog- og utmarksarealer er delt i mange mindre teiger noe som gjør driften vanskelig og lite rasjonell. Det har vært en betydelig skogreising i området. Jordbruket har hatt en positiv periode. Mange eiendommer har gjennomført en vesentlig utbygging og det er satt opp mange nye driftsbygninger. Arealgrunnlaget er ofte i minste laget. Et større fellesprosjekt i Vinddalen har gitt et godt tillegg.

*Liten verdi **

Kraftressurser

Kraftpotensialet i Espedalselva kan utnyttes gjennom flere prosjekter. Avløpet fra Øykjvatnet (Vinddøla) og Langavatnet (Røssdalen), til sammen ca 4 km² av nedbørfeltet, kan sammen med felter som drenerer til Lysefjorden overføres til Fløyrlivatnet og gi en produksjonsøkning på 55 GWh billig kraft i Fløyrliv kraftverk. Av dette kommer ca 9 GWh fra Øykjvatnet og ca 12 GWh fra Langavatnet, begge deler meget billig kraft. Prosjektet er plassert i kategori I (3) i Samlet plan. Sideelvene til Røssdalen fra nord kan bygges ut gjennom fallet fra Fossvatnet til Røssdalsvatnet. Med regulering av Fossvatnet (+4 m, -4,5 m) og Radekvevvatn (+2,5 m, -9 m) gir denne utbyggingen 45 GWh dyr kraft. Prosjektet er plassert i kategori III (15) i Samlet plan. Videre kan avløpet fra Hedlevatnet utnyttes ned til Espedalsvatnet sammen med noe vann fra Vinddalen. Ved å regulere Hedlevatnet (+5,5 m, -5,5 m) og Todlebakkvatnet (-3 m) kan en få 27 GWh dyr kraft. Prosjektet er plassert i kategori I (5) i Samlet plan.